

מסביב לפרשה

אחרי מות-קדושים: ציווי קטן בפעולת איסור

הרב יואב פלדמן

ויקרא יז

(יב) על כן אִמַּרְתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל נֶפֶשׁ מִכֶּם לֹא תֹאכַל דָּם וְהִגַּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם לֹא יֹאכַל דָּם

יבמות קיד, א

ת"ש: לא תאכלום כי שקץ הם - לא תאכילום, להזהיר הגדולים על הקטנים; מאי לאו דאמר להו לא תאכלו! לא, דלא ליספו ליה בידיים. תא שמע: כל נפש מכם לא תאכל דם - להזהיר הגדולים על הקטנים; מאי לאו דאמרי להו לא תאכלו! לא, דלא ליספו להו בידיים. ת"ש: אמור... ואמרת - להזהיר גדולים על הקטנים; מאי לאו דאמר להו לא תיטמו! לא, דלא ליטמו להו בידיים.

רש"י יבמות קיד, א

(לא תאכלום) לא תאכלום כי שקץ הם - קרא יתירא הוא דהא כתיבי אזהרות הרבה בשרצים.
לא תאכל דם - קרא יתירא הוא דהא כתיבי אזהרות הרבה גבי דם.
אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת - שתי אמירות הללו למה להזהיר גדולים על הקטנים שלא יטמאו.

רמב"ן ויקרא כא, א

(א) אמר ואמרת - להזהיר גדולים על הקטנים. לשון רש"י מדברי רבותינו (יבמות קיד א). והאזהרה הזאת, לומר שלא נסייע בטומאת הקטנים בידיים. ובאו בזה אזהרות רבות בתורה כפי מדרש רבותינו (שם) בדם ובשרצים וטומאה, **ומהם נלמוד לכל איסורין שבתורה שלא נסייע באחד מהם שיעברו עליו הקטנים**, אבל אם יעשו הם לדעת עצמן אין אנו מצווין עליהם להפרישם. וטעם הכתוב על פי מדרשו, אמור אל הכהנים ותחזור ותאמר אליהם שלא יטמאו, ורביי האזהרות, שיצוה להזהירם שיהיו כל בני אהרן נשמרים מזה גם הקטנים.

תרומת הדשן פסקים וכתבים סימן סב

שלומך יסגא לחדא אהובי הח"ר מענד"ל יצ"ו. אשר שאלתני על הקטן שקלל את אביו בינקותו בהיותו בן י"א שנה, עוד עבר עבירה אחרת באותו פרק שהעיד עדות שקר על איש כשר שגנב, ורוצה לקבל תשובה על ככה. נראה דלקטן אפילו כשהגיע לחינוך לאו בר עונש ואזהרה הוא כלל ועיקר, אפילו שעה אחת קודם שהביא שתי שערות, כדמוכח להדיא פ' ארבעה אחין דקאמר דאייתי שתי שערות בשבת ע"ש. ובפ' חרש נמי מוכח דאפילו עונש כל דהוא ליכא עליה, מדאמר קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו, ואי הוי עליו עונש ב"ד אמאי לא מחייבין להפרישו מן העונש. ובקטן שהגיע לחינוך איירי התם כדמוכח להדיא בתוס' שנ"ץ בפרק בתרא דיומא, דמקשה חד חינוך קטנים דהתם אהיה דפ' חרש. והא דאייתי קרא דאסרה תורה דלא ליספו ליה בידים, יש לומר הטעם דקפיד רחמנא שלא ירגיל אותו לעבור עבירות, וכשיגדל יבקש לימודו. ובפ' החובל נמי משמע להדיא באשירי דקטן שחבל או הזיק פטור אפילו לכשיהיה גדול, משום דלאו בר עונשין, וילפינן התם מי שאינו במשפטים אינו במצות וחקים. אמנם בה"ג שם כתב דחייב לשלם לכשיגדל. ונראה נמי אי דייקי תלמודא בכמה דוכתי, דסימן רעה הוא לקטן שנעשו מכשולות מתחת ידו, לכך נראה טוב הוא שיקבל איזה כפרה,

שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן פג

דניקל הואיל ונצטרף לו שטות עם קטנותו יהי' מותר למיספי ליה איסורא בידים טפי מקטן דעלמא, זה אינו נראה, בודאי כל שאנו מזהרים על קטני בני ישראל אנו מזהרים נמי על חרש שוטה וקטן, דקרא דלא תאכלום להזהיר המצווים על שאינם מצווים יהיה קטן או שוטה. האמנם בתה"ד בפסקים וכתבים סי' ס"ב כתב וז"ל, והא דאייתי קרא דאסרה תורה דלא ליספי לי' בידים נ"ל הטעם דקפיד רחמנא שלא ירגיל אותו לעבור עבירות וכשיגדיל יבקש לימודו, עכ"ל, משמע דבשוטה דלא אתי לכלל דעת מותר ליספי ליה בידים, מ"מ זה אינו עיקר, דלא דרשינן טעמיה דקרא

ספר איסור והיתר הארוך שער מח סימן ח

ח. וכתב הרמב"ם פרק י"ז דא"מ קטן שאכל אחד מן המאכלות האסורות אפי' מדאורייתא אין ב"ד מצווין להפרישו לפי שאין בו דעת בד"א בעושה מדעת עצמו אבל להאכילו בידים אסור אפי' בדבר שאיסורו מדברי סופרים. ואף על פי שאין ב"ד מצווין להפרישו מצוה על אביו לגעור בו ולהפרישו כדי לחנכו בקדושה ובפרישה שנא' חנוך לנער ע"פ דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה עכ"ל וה"מ בבר הבנה אבל בתינוק מייתי בסמ"ג מהירושל' דעבודה זרה דתינוק יונק והולך מהכנעני ומן הבהמה טמאה ומביאין לו חלב מ"מ ואינו חושש לא משום שקץ ולא משום טמאה עכ"ל.

יבמות קיד, א

תא שמע: יונק תינוק והולך מעובדת כוכבים ומבהמה טמאה, ואין חוששין ביונק שקץ, ולא יאכילנו נבלות וטרפות שקצים ורמשים, ומכולן יונק מהם ואפילו בשבת, ובגדול - אסור; אבא שאול אומר: נוהגין היינו שיונקים מבהמה טהורה ביום טוב;

דף מקורות

קתני מיהא: אין חוששין ביונק שקץ! התם משום סכנה. אי הכי, גדול נמי! גדול בעי אומדנא. קטן נמי ליבעי אומדנא! אמר רב הונא בריה דרב יהושע: סתם תינוק מסוכן אצל חלב.

משנה ברורה שמג, ג

ולהכניסו בבית שטומאה בתוכו וכן לספות לו בשאר איסורים אסור אפילו בתינוק שאינו בר הבנה עדיין וכמו שנכתוב לקמיה

שער הציון שמג, ו

אחרונים. ומאיסור והיתר לכאורה משמע דאם אינו בר הבנה אפילו ליספי לה ליכא איסורא, ותמוה מאד, דמוכח בהדיא בגמרא להיפוך, וכבר הקשה עליו בספר חיי אדם, וכן המגן אברהם לא העתיקו אלא להשמיענו דבאינו בר הבנה אין צריך אביו להפרישו, אבל למיספי לה סיים אחר כך בהדיא דאפילו אינו בר הבנה אסור, וכן כתב הגר"ז.

חידושי הרשב"א יבמות קיד, א

ומיהו משמע לי דבאיסורין של דבריהם מותר לומר לו לאכול בפירוש, דהא למ"ד בשל תורה ב"ד מצווין להפרישו בשל דבריהם אין ב"ד מצווין להפרישו כדמתרצינן הכא ... לא שייך ההוא טעמא דאתי למיסרך אלא בדבר שאינו לצורך התינוק אלא לצורך הגדול כההיא דרב משרשיא דזריעת הכשות לצורך רב משרשיא ולא לצורך הקטן.

רמב"ם הלכות מאכלות אסורות יז, כז

קטן שאכל אחד ממאכלות אסורות, או שעשה מלאכה בשבת אין בית דין מצווין עליו להפרישו לפי שאינו בן דעת, במה דברים אמורים בשעשה מעצמו, אבל להאכילו בידים אסור ואפילו דברים שאיסורן מדברי סופרים, וכן אסור להרגילו בחילול שבת ומועד ואפילו בדברים שהן משום שבות.

שולחן ערוך אורח חיים שמג

קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו, אבל אביו מצווה לגעור בו להפרישו מאיסור דאורייתא ולהאכילו בידים, אסור אפילו דברים שאסורים מדברי סופרים; וכן אסור להרגילו בחילול שבת ומועד ואפי' בדברים שהם משום שבות. הגה: וי"א דכל זה בקטן דלא הגיע לחינוך, אבל הגיע לחינוך צריכים להפרישו וי"א דלא שייך חינוך לבית דין, אלא לאב בלבד

דף מקורות

ביאור הלכה סימן שמג

וכתב בתשובת רבינו עקיבא איגר ע"ד טלטול הספרים לבהכ"נ במקום שאין עירוב ע"י תינוק אי יש לסמוך בזה על הרשב"א דאיסור דרבנן ספינן ליה בידיים והשיב דזה אינו דהא הר"ן כתב בפרק כ"כ להדיא דאף להרשב"א ספינן ליה רק לצרכו ולא לצרכנו ואדרבה מחינן בידיה ויש תקנה ליתן להתינוק חומש וסידור שישא לבהכ"נ לצורך

אשל אברהם (בוטשאטש) סימן שמג

ובזה יש צד זכות על הנהוג לטלטל ספרים ע"י קטנים הגם שהגיעו לחינוך, ומטלטלים גם שאינם נצרכים כל כך, ולפי הנ"ל מוכרע לזכות, כיון שיש בזה הבחנות שלפעמים העירוב מתוקן ומותר לטלטל, ולפעמים מטלטלין מה שהוא הכרחי הרבה לצורך שבת קודש, ואם כן אין קלקול להחניוך כלל על ידי זה שלא יוכל להכריע לעצמו נגד ההלכה כי אם על פי ראייה ברורה, ויתלה את כל מה שמטלטל בקטנותו שהיה בדרך היתר, כיון שיש בזה דרכים רבים להיתר.

הגהות מיימוניות שבת כט, ח

והמקדש בבית הכנסת אין לו לטעום דכיון דאין קידוש אלא במקום סעודה הרי הוא טועם קודם קידוש אבל יכולים להשקות לקטנים כמו שנהגו דהא דאמרינן בפ' חרש דבידים לא ספינן להו היינו בלאו כגון נבילות וטריפות וכיוצא בהן דנפקא לן מלא תאכלו וכו' אבל קידוש היום מצות עשה היא לא אתי

הר"ן על הרי"ף מסכת יומא א, א

אלא דלא מיחוורא לי הא דתניא לקמן התינוקות מותרין בכולן חוץ מנעילת הסנדל ומוכח בגמ' דמותרין בכולן דקאמר היינו דמותר לגדולים לרוחצן ולסוכן וכמו שנפרש עלה דההיא בס"ד והא הני ודאי לתענוג עבדי להו ואי מנעין הני מנייהו חד יומא לא מסתכני ואי מדאורייתא היכי שרי והא כתיב לא תאכלום וקרי ביה לא תאכלום להזהיר גדולים על הקטנים ועוד מדפסיק ותני התינוקות מותרין ולא אשכחינן בשום דוכתא חינוך בהני כדאשכחן בתענית משמע שעד שהגיעו לפרקן מותרין בכולן ואפילו על ידי גדולים ובשלמא אי דרבנן ניבנהו שפיר שכל שהוא לצרכו של תינוק אף על פי שהגיע לחינוך מאכילין אותו איסור מדרבנן ואפילו בידיים

בית יוסף אורח חיים סימן רסט

וכתבו הגהות (מיימוניות) בפרק כ"ט (אות מ) שיכולין להשקות לקטנים דהא דאמרינן בפרק חרש (יבמות קיד.) דבידים לא ספינן להו איסורא היינו נבלות וטרפות ובהאי גוונא דנפקא לן מלא תאכלו[ם] (ויקרא יא מב) אבל קידוש היום מצות עשה הוא ולא נפקא לן מהתם עכ"ל, ולדברי האומרים דאפילו איסורי דרבנן לא ספינן להו לקטנים בידיים כמו שאכתוב ב[סוף] סימן שמ"ג אפשר דכיון שיש מתירין לשתות בבית הכנסת אפילו לגדולים אף על פי שהגדולים נוהגים כדברי האוסרים מכל

דף מקורות

מקום לא חשיב איסור כולי האי שייאסר להשקותו לקטנים אי נמי דכיון דאי לא הוו שתו קטנים הויא ברכה לבטלה (דאינו) [שרינן] איסור שתיה לקטנים שלא במקום סעודה כדי שלא תהא ברכת הגדול לבטלה.

שו"ת בית יצחק אבן העזר א, לט

מ"מ ברור דמצד עצמן מותר לתת אותם ביד נכרים לרפואה בחולי סכנה. רק דעיקר הספק אי לא מיקרי זאת מה שנותנין אותם לנכרים אם לא הוי זאת כספי להו בידים וע"ז מייתי הרבה פוסקים דהואיל שאין אומרים להם שהאכילו להו טריפות ל"ה ספי בידים. **וזה לא נהירא לי דכיון שאנו יודעים שהנכרי יתן להם לאכול הוה ספי בידים.** והנה יש לומר הואיל דאין שליחות לנכרי ל"ה ספי בידים. ולא עדיף משאר איסורים דאמרין אין שליחות לנכרי וזה קיל יותר דהרי גרמא מותר כדמוכח ביבמות קי"ד דאמר ר' פדת דבר טליא וליטיילי התם דאי משכחי להו מייתי לי' ואין לך גורם יותר מזה רק לעשות מעשה ולהאכילו בידים אסרה תורה כמו שאסרה תורה לעשות מלאכה בשבת או לחסום פי פרה וע"י שליח נכרי אין שליחות לנכרי

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן פח

ונשאר רק מה שמסיק החת"ס בסוף שאף שזהו מעיקר הדין מ"מ שהעידו קדמונינו שעל ידי מאכלות אסורות מתטמם הלב ומוליד לו טבע רע אין לעשות זה ומוטב שיהי' שוטה כל ימיו ואל יהי' שעה אחת רשע, אבל פשוט שהוא רק בעובדא דידיה שירפאוהו בהחנוך של המורים ההם למדרגה להיות בעל אנושי שיתחייב אז במצות שנמצא שע"י טימטום הלב דמאכלות אסורות שאכל בימי שטותו יעשה דברים אחר שיתחייב במצות שיהי' בהם רשע לפני המקום, **אבל בעובדא דידן שלפי דרך הטבע לא תתרפא ולא תבוא לעולם לחיוב מצות הרי אף בטמטום הלב לא תהי' רשעה לפני המקום לעולם** אין שום קפידיא בזה ואם השי"ת יעשה נס שתתרפא ותעשה פיקחת ודאי לא נטמטמה לבה כי לא יעשה השי"ת נסים להרבות רשעים, ולכן הוא כדין מפורש בדברי מרן החת"ס להתיר.